

Stilski i estetski razvoj u umjetnosti pjevanja i počeci vokalne pedagogije

Danijela Župančić

Glazbeni razvoj u svih naroda odvija se u dva smjera: religioznom i svjetovnom. Oba navedena smjera od početka prati ples i predstavljanje. U dramama starih Grka povezano je pjevanje, pjesništvo i ples. Također nalazimo istu povezanost u staroindijskoj, hebrejskoj i svim ostalim kulturama čovječanstva, a kolijevkom umjetnosti smatra se Italija.

DANIJELA ŽUPANČIĆ rođena je 6. srpnja 1976. godine u Virovitici. Srednju glazbenu školu završila je u Varaždinu. Diplomirala je 1999. godine na Institutu za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« KBF-a u Zagrebu i solo pjevanje na Muzičkoj akademiji u Splitu u klasi prof. Cynthije Hansell-Bakić. Profesorica je solo pjevanja na Institutu i voditeljica zbora.

Prve škole umjetničkog pjevanja pojavljuju se u Italiji potkraj 16. i početkom 17. stoljeća. U to se doba počelo razvijati solističko pjevanje i posvećuje mu se puna pozornost. Prve su škole bile vezane za pojedine gradove i nazivale se po njima, npr. napuljska, firentinska, venecijanska, bolonjska, a nazivale su se i po imenima tada slavni pjevačkih pedagoga, te po nacionalnoj pripadnosti (talijanska, francuska i njemačka), koje danas vladaju u svijetu, a razlikuju se po primjeni raznih metoda u poduci pjevanja.

Kada se izvan Crkve počela razvijati glazba i svjetovno pjevanje, taj je razvoj tekao u dva smjera: jedan je vodio k oratoriju, a drugi solo pjesmi i operi. Tada nastaju počeci vokalne pedagogije.

U 17. stoljeću u krugu ljudi zvanom *Firentinska Camerata*, željeli su obnoviti starogrčku dramu u duhu renesansnih težnji i napraviti poveznicu između riječi, zvuka i pokreta.

Tu nastaje forma opere. U tome je uvelike uspio skladatelj toga vremena Jacopo Peri (1561.-1633.), koji si je dao zadatak promatrati ljude pri govoru, bio on smiren ili u afektu, i prenijeti to u tonove. Na taj je način nastala njegova prva opera *Dafne* (1594.), a nakon nje *Euridice* (1600.). Ta se glazba sastojala od recitativnih elemenata uz jednostavnu pratnju čembala. Od samog početka recitativno iznošenje teksta u operi nije bilo provedeno dosljedno, nego se uz to javljaju i kratki ariozni dijelovi, te mali dueti i terceti, pri čemu se gubi razumljivost teksta.

Budući da su se sve češće umetali ariozni dijelovi, polako dolazi do napuštanja čistoga recitativnog stila. On traje do reforme Klaudija Monteverdija, koji je uveo melodijski stil *arioso*.

Odlučujuću ulogu u napuštanju recitativa imali su pjevači *kastrati*, jer su upravo oni zapostavljali recitative i bavili se samo melodijom. Oni bi se i međusobno natjecali u koloraturnom pjevanju, ukrašavanju tih izvedenih koloratura i posvećivali pozornost samo virtuoзитetu. Tadašnja publika to je oduševljeno prihvatila.

Neke od ranije spomenutih škola osnovali su upravo kastrati, kao npr. bolonjsku školu pjevanja. Pisali su knjige i udžbenike o vokalnoj metodici i belkantu. Mnogi poznati skladatelji cijenili su takve glasove (G. F. Händel i W. A. Mozart) i povjeravali im uloge u mnogim svojim operama. S vremenom se dogodilo i to da su ti pjevači toliko ukrašavali i dodavali u pjevačkim majstorijama, da su vodili sve manje računa o sadržaju pojedinog djela i o onome što je zaista skladatelj napisao. Tako je zbog samovolje pjevača došlo do dekadence opere u 18. stoljeću. Usporedo sa slabljenjem zanimanja za kastratske pjevačke vještine, potisnuto je koloraturno pjevanje. Koloratura se skladala i dalje, ali samo za koloraturne soprane, tj. one glasove kojima prirodno kolorature leže.

Tko su zapravo kastrati i kako su nastali?

Prema nekadašnjim propisima Katoličke crkve (a po uzoru na riječi apostola Pavla upućene Crkvi u Korintu), žene nisu smjele pjevati u Crkvi (*Mulier tacet in ecclesia*). Crkveni pjevački zborovi morali su prema tome biti sastavljeni samo od muškaraca i dječaka. Zborske dionice soprana i alta bile su povjerene dječacima koje su običavali upotpunjavati i muškarci falsetisti (*alti naturali*). Oni su imali

sličnosti s kastratima jer su imitirali boju ženskog glasa, soprana ili alta. Iz tog razloga se drži da je falset lažan glas, a ne pravi (tzv. *voce falsa*). Falsetni glas je svijetle boje i bez zvučne nosivosti. Neki glazbeni teoretičari tvrde da se već u gregorijanskim napjevima pokušalo falsetirati. Roger Bacon, engleski znanstvenik, piše da falsetisti pjevanjem sramote čitavu misu.

U 16. stoljeću u *a cappella* polifonom stilu falseti pjevaju dionice diskantata – soprana i alta, ali samo kada nedostaje dječakâ pjevača. I napokon, falsetisti nisu solistički nastupali, niti su postigli umjetničku slavu kastrata. Njih u 17. stoljeću zamjenjuju kastrati.

Budući da su crkveni pjevači-dječaci nakon mutacije glasa postali nesposobni da i dalje pjevaju teško naučene sopranske i altovske dionice, one najdarovitije dječake dali su kastrirati. Tako se izbjegao pubertet, a time i mutacija.

Prastari običaj kastriranja dječaka bio je raširen davno prije, a njegovi motivi su bili različiti: u Egiptu su to činili radi kažnjavanja, Arapi i Perzijanci su to činili u vjerskom zanosu, a Turci radi čuvanja harema (tzv. eunusi). Tako je kastriranje s Orijenta stiglo u Europu u 3. stoljeću.

Kastriranjem se zadržavaju osobine dječjeg i ženskog glasa, za koji je prvenstveno značajan opseg, a manje boja i snaga. Za kastrate se govorilo da imaju tanak glas (*un fil di voce*), ali s puno zvuka. Tjelesno se normalno razvijaju, njihovi organi za disanje postižu dimenzije odraslog muškarca, ali grkljan i glasnice ostaju (blizu) dječjih dimenzija. Zahvaljujući tome glas kastrata je velikog raspona, snažan i posebne boje. Ti dječaci su podvrgnuti strogom režimu učenja, pjevačkim vježbama, vježbama disanja i impostacije. Sposobni su izvesti vrlo dugu frazu, vladaju vokalnom tehnikom i postižu veliku virtuoznost. Razumljivo je da

su takvi pjevači koji su preživjeli taj operativni zahvat (a u srednjem vijeku su mnogi i umirali nakon te operacije), posvetili cijeli život samo pjevanju. Budući da su crkvene pjevačke škole nastale u 8. stoljeću, normalno je da se pjevačka vještina razvila do savršenstva koje vrhunac doživljava u 17. i 18. stoljeću, tj. doba belkanta.

I u današnje vrijeme u nekim zemljama koje imaju takvu tradiciju postoje kastrati koji pjevaju uglavnom solističke dionice, u suradnji sa zborovima koji njeguju renesansni polifoni stil, te baroknu glazbu koja zahtijeva minimalan *vibrato*, te jasan i fokusirani ton, kao što je glazba Palestrine, Orlando di Lassa, Monteverdija, J. S. Bacha i ostalih skladatelja toga vremena.

Vokalni ansambl koji se ističe u izvedbama takve glazbe i snimljenim nosačima zvuka je *The Choir of Clare College, Cambridge*. Vrijedi ih poslušati!